

УДК 81'373.611

Л. Ф. Омельченко,
доктор філологічних наук, професор
(Київський міжнародний університет);
Л. Ф. Соловйова,
кандидат філологічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);
Т. М. Мороз,
старший викладач
(Київський лінгвістичний університет)

СТРУКТУРНО-СКЛАДНІ АД'ЕКТИВНІ ОДИНИЦІ З СУФІКСОМ -ING У ГАЗЕТНО-ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена вивченню англійських номінативних одиниць з високо продуктивним суфіксом -ing. У результаті було виділено структурні моделі та функціонально-стилістичні особливості композитів та виявлено їх деривативно-релевантний потенціал. Серед досліджених структурно-складних ад'єктивних одиниць з суфіксом -ing є лексеми, які міцно закріпились в англійському вокабулярі та багаточисленні оказіоналізми, що не володіють ознаками стійких одиниць мови.

До найменш вивчених структурно-складних утворень (загальна назва для чистих словоскладань, парасинтетичних лексем і суміжних із ними одиниць) належать субстантивні й ад'єктивні композитні номінації із суфіксом -ing. Лексеми вказаного типу набувають усе більшого поширення в сучасній англійській мові, відзначаючись високим експресивно-стилістичним потенціалом і широким спектром комунікативно-дискурсивних характеристик.

Мета статті полягає у виявленні структурно-семантичних і стилістичних особливостей синхронно-релевантних, але маловивчених складних і складно-похідних лексем з суфіксом -ing, що функціонують у системі композитології сучасної англійської мови і мають багатий спектр комунікативно-стилістичних конотацій.

У дослідженнях, присвячених словоскладанню в сучасній англійській мові, до цього часу незначне місце займає специфіка вживання різних типів композитних і парасинтетичних одиниць у мовленні в рамках функціонально-орієнтованої композитології [1: 3].

Під функціонально-орієнтованою композитологією в цій статті розглядається той підхід у вивченні композитних лексем, який здійснюється через призму системного структурно-семантичного і стилістичного аспектів, що передбачають їх широке використання в живій розмовній мові. Проблеми композитної семантики в словоскладанні не можна вирішувати на асемантичному рівні.

Зв'язок словоскладання з синтаксисом як фактичної реальної синтаксичності складного слова, так і можливості деякою мірою і з певною метою вести аналіз складного слова синтаксичним інструментом є безперечним. Це виражається перш за все в описі власне композитних властивостей у термінах синтаксису, розгляді складних слів на тлі їх синтаксичних аналогів, широкому застосуванні трансформацій лексичних одиниць у синтаксичні і навпаки [2: 2-3].

І. В. Андрусяк на основі словотвірного та ономазіологічного аналізу нової лексики показала, що неологічний номінативний простір кінця XX століття представлено у межах кожного зі способів словотворення, серед найпродуктивніших визначила також структурно-складні лексеми із суфіксом -ing (alpha-testing, bad-mouthing) [3: 12].

Складні слова, утворені за моделями n + PI і a(adv)+ PI, займають помітне місце в словниковому складі сучасної англійської мови. Нами вилучено корпус з 127 слів цього типу із словників [4; 5]. Однак І. М. Анацький [6: 157] вважає, що складні слова, другим елементом яких виступають дієприкметники теперішнього часу, представлені в основному в давньоанглійській і давньовірменійській поезії. На його думку, хоча цей словотвірний тип не був продуктивним вже в стародавній період розвитку германських мов, але деякі слова все ж таки збереглися в сучасних німецькій і англійській мовах. Пор. нім. heilbringend рятувальний, leidtragend скорботний, англ. heart-breaking несамотивний, easy-going безтурботний, hard-working старанний, in rushing раптовий, outstanding видатний. С. Поттер відносить подібні утворення до категорії парасинтетичних прикметників і говорить про те, що вони досить часто зустрічаються як в англійській, так і в німецькій мовах: "Parasynthetic adjectives, like heart-breaking, labour-saving, life-giving, peace-loving, soul-stripping, and time-consuming, consist of substantive as object and present participle. Unknown in the Romance tongues, this type is fairly frequent in German in such compounds as arbeitssparend 'laboursaving', bahnbrechend 'revolutionary, pioneering', literally 'track-breaking', herzerreissend 'heart-rending', and zeitraubend 'time-robbing'" [7: 63].

Цей тип англійського словоскладання бере початок у XIII ст. (seafaring), а в даний час є практично необмежено продуктивним. Ми вважаємо, що основний корпус структурно-складних утворень з

формантом -ing є не іменниками, які виступають у функції визначення, а прикметниками в тому випадку, якщо форма на -ing є дієприкметником теперішнього часу, що встановлюється співвідносністю складного слова з відповідним дієприкметниковим зворотом (Див.: R. S. Ginsburg, S. S. Khidekel, G. Y. Knyaseva, A. A. Sankin, Є. В. Нікошкова, М. Д. Степанова). Модель вказана серед моделей складних прикметників у більшій частині зарубіжних посібників, що розглядають питання словоскладання в сучасній англійській мові (М. О. Азарх, І. В. Арнольд, М. І. Бродська, Е. Ф. Скороходько, С. О. Венгерова, K. Hausen, H. Marchand, K. Croft et al.).

Цьому масиву слів приділена певна увага в лінгвістичній літературі, при цьому автори зазвичай зосереджують свою увагу на їх граматичній природі (віднесення їх до складних прикметників або складних дієприкметників), а також на вирішенні питання про те, чи є вони складними словами або словосполученнями (М. І. Бродська, М. О. Азарх, Л. І. Ковальова, Г. Г. Прядільникова, H. Marchand, R. W. Zandvoort, K. Croft), що неминуче залишає в тіні лексичну характеристику даних слів. М. І. Бродська [8: 85], описуючи лексичні властивості складних слів моделі $n + PI$, висловлює думку про те, що вказані утворення є: 1) складними прикметниками, а не дієприкметниками, оскільки під дієприкметниками ми розуміємо віддієслівні форми, а відповідних складних дієслів для таких складних слів в англійській мові не зафіксовано; 2) складними словами, оскільки вони ціліснооформлені (їх компоненти – основи, а не слова; порядок компонентів відрізняється від порядку слів у словосполученні, тобто є асинтаксичним (carbon-containing, але containing carbon); компоненти не можуть вступати в сепаратні синтаксичні зв'язки; неможлива побудова much carbon-containing).

Віддієслівний компонент даних ад'єктивних композитів може поєднуватися з субстантивною, ад'єктивною або адвербіальною основами: card-carrying 1) той, що має членський квиток; той, що є членом організації, партії; 2) перен. відкритий, явний; типовий; earth-shaking 1) приголомшливий; вражаючий; 2) епохальний, історичний; gold-bearing золотоносний, що містить золото; hair-raising розм. страшний, жахливий; ear-splitting оглушливий; loss-making збитковий; peace-keeping направлений на збереження миру, такий, що підтримує мир; що виступає за скорочення військових дій; UN peace-keeping force війська ООН по підтримці миру; time-consuming 1) трудомісткий; що вимагає багато часу; 2) пов'язаний з марною тратою часу; що з'їдає (дорогоцінний) час; vote-catching що збирає голоси, популярний у виборців; free-cutting тех. 1) що легко піддається обробці різанням; 2) з високими ріжучими властивостями; free-thinking вільнодумний, free-swimming зоол. що вільно плаває; late-blooming що затримався в розвитку, відсталий; well-liking заст. квітучий; соковитий і свіжий; well-looking 1) що має гарний вигляд; здоровий на вигляд; 2) привабливий; well-pleasing заст. приємний; привабливий; well-becoming відповідний, правильний; vote-catching що збирає голоси, відомий серед виборців.

Структурно-складні утворення, створені за моделлю $a(adv)+PI$, виражають якість, властивість за допомогою складання компонентів, семантичні відносини між якими відповідають синтаксичним відносинам дієслова-зв'язки та предикативного члена (dead-seeming, strange-sounding, ruthless-appearing, innocent-appearing, odd-smelling, sweet-tasting, best-tasting, dry-looking, good-looking, sedate-looking). Пор.: Send your best-tasting, most nutritious and least expensive recipes for four or ten people [9]. I noticed a photograph there of a get-together of smiling, sedate-looking men [10]. Найбільш продуктивними в даній групі є структурно-складні прикметники з другим компонентом -looking, які, очевидно, можуть бути утворені без яких-небудь обмежень. Словотворча модель типу old-looking (young-looking, healthy-looking, familiar-looking, shapeless-looking, ordinary-looking, anxious-looking, nervous-looking, sad-looking, etc.) схожа за своїми семантико-структурними особливостями з найбільш продуктивними предикативними словосполученнями типу to look old. За структурою перший компонент – просте, похідне або складне слово (останнє з особливою ясністю свідчить про необмежену продуктивність даної моделі, бо складні слова дуже рідко зустрічаються як компоненти інших складних слів). Наприклад: rich-looking, homely-looking, respectable-looking, chronographic-looking, businesslike-looking, unendowed-looking, distinguished-looking, prepossessing-looking, promising-looking, bad-tempered-looking.

Про продуктивність моделей 1) $a(adv)+PI$ і 2) $n + PI$ свідчать численні приклади складних прикметників, не зареєстрованих у словниках і які спонтанно виникають у практиці мовного спілкування: low-paying (jobs), long-suffering (patients), far-reaching (effects), free-thinking (individual), hard-working (people), wide-ranging (demands), slow-speaking (youths), hard-nitting (attack).

Особливо багаточисленні лексеми, які утворюються за моделлю $n + PI$. Частина лексем вказаного різновиду, отримавши статус стійких одиниць, знайшли відображення на сторінках словників. Так, наприклад, в [5] нами виявлено 40 структурно-складних одиниць з формантом -ing, з яких 35 утворені за моделлю $n + PI$ і 5 – за моделлю $a(adv)+PI$. Наприклад: cliff-hanging розм. небезпечний, напружений; що висить на волоску; coat-trailing що провокує, викликає (що-н.); що нацьковує; ear-piercing пронизливий (про звук); eye-popping розм. надзвичайний; приголомшливий; mouth-watering апетитний; слинки течуть; spirit-stirring що надихає; clean-living прямий, порядний, чесний.

Характеризуючи визначуваний предмет за допомогою синтаксично нерозчленованого комплексу одночасно з точки зору його відношення до іншого предмету і до дії, композити моделі $n + PI$ часто вживаються в текстах усіх жанрів, але особливо широко вони поширені в наукових і суспільно-політичних текстах (earth-moving machines, power-generating equipment, evil-smelling emptiness, clever-sounding words, policy-making forum, program-making promises, money-making machines, peace-loving peoples, wreath-laying ceremony, pay-pegging limit, profit-hunting activities, union-bashing laws, the rib-nudging publicity, missile-carrying submarines, missile-launching rockets). Такі прикметники зручні також для утворення складних термінологічних визначень типу war-making capacity (військ. здатність до ведення війни; військовий потенціал; боєздатність). Поп. також: acid-secreting cells, fossil-bearing rocks, information-processing system, plant-eating animals, coke-making technology, asbestos-containing materials, asbestos-using industries.

У зв'язку з тим, що основна маса складних першедіеприкметникових слів даного типу формується в мовленні, вони, як правило, є складними словами, значення яких еквівалентно діеприкметниковим зворотам, наприклад: law-abiding citizens → citizens abiding the law; union-bashing party → party bashing the unions; passenger-carrying aircraft → aircraft carrying passengers; land-dwelling (animals) → animals dwelling on land. Найчастіше в аналізованих словах спостерігається переосмислення других компонентів, тобто діеприкметники вживаються не в прямому значенні, наприклад, ear-piercing, reason-numbing. У слові fire-breathing, яке має значення 'aggressive, contentious' переосмислено обидва компоненти. Цікавим в цьому відношенні є формування слова cliff-hanging. Іменник cliff-hanger, яким мотивується його значення, означає багатосерійний фільм, кожна серія якого закінчується драматичним епізодом, залишаючи глядача у таємничості щодо його результату (наприклад, герой, що висить на краю скелі). Похідний прикметник cliff-hanging (ймовірно, через стадію гіпотетичного дієслова cliff-hang) вживається для характеристики чогось небезпечного, що захоплює дух і т. п., наприклад, cliff-hanging situation (discussion): The oil price war threat immediately blew sky high claims that after 10 days of cliff-hanging discussions, the oil ministers had reached agreement that would safeguard their economics [11]. У сучасній англійській мові дані лексеми також часто використовуються для образної і в той же час компактної характеристики визначеного предмета (back-breaking work, reason-numbing words, earth-shaking news, ear-splitting scream, blood-curdling story, world-shattering event, penny-pinching policy, sabre-rattling meeting, ear-bashing rumble). Поп.: In fighting this penny-pinching policy on the part of the government, students are also fighting a battle over a matter of vital interest to the whole of the British people [12]. Retired Admiral Eugene La Rocque, denounced Carter for scheduling a sabre-rattling meeting [13]. And the ear-bashing rumble of motorised urban existence was presented as a benefactor [14].

Even during this week's affable Kremlin meeting, Mr Putin had a reminder for participants, the day after new money-laundering charges were brought against Mr Khodorkovsky [15: 2].

With the annoying cellphone-rattling neighbor one will not be able to change seats, as one can on a subway or city bus [16: 9].

The second view is that soaring resource prices do, in fact, have a basis in fundamentals – especially rapidly growing demand from newly meat-eating, car-driving Chinese – but that given time we'll drill more wells, plant more acres, and increased supply will push prices right back down again [16: 9].

As the first child of a hard-working and authoritarian father, Hillary absorbed his willfulness, competitive drive and suspicion [17: 21].

It has become a symbol, in Tony Bank's own words a "totem", of the still-Tory-voting shires and therefore it must be destroyed to give labour its moment of toff-bashing pleasure [18: 16].

Mr Mugabe's seigures of white-owned forms have led to the collapse of a once-thriving agricultural economy [19: 26].

Ukraine is split, with the western, Europe-learning regions voting overwhelmingly for Mr Yushchenko while the eastern part of the country – where many speak Russian-backing Mr Yanukovich [19: 24].

Of course, that's not what the Government wants you to think: the Prime Ministership of Tony Blair has been full of "eye-catching initiatives" on crime [19: 23].

Alexander Heckler, a Fort Lauderdale lawyer who raised more than \$ 100,000 for Clinton, said talk of dissention between the Clinton and Obama fundraising camps is overrated [20: 2A].

A record-breaking season for voter registration drives ends today in nearly half the nation's states [20: 1A].

In the past year, Paulson's coalition-building skills have been put to the test, culminating in the last week's frenetic effort to win support for a bailout package for Wall Street [20: 3B].

The Republican National Committee plans to file a fundraising campaign today against Democrat Barack Obama's presidential campaign today, alleging it has accepted donations that exceed federal limits as well as illegal contributions from foreigners [20: 5A].

Firm believer: Laura Wells and her husband, Cedric, both supporters of republican John McCain, say they're hoping for a McCain presidency – not a victory in the liberal-leaning state [20: 5A].

...the strike at the world's top-selling plane maker is starting to hurt its airline customers and suppliers [20: 1B].

Club kid, glamour queen, globe-trotter, yoga buff. Madonna channeled assorted personae with a freewheeling fashion show including Givenchy designs and Swarovski crystal [20: 2D].

Pope Benedict XVI's "In the beginning" started off a week-long Bible-reading marathon on Italian television Sunday [20: 10A].

К. Крофт справедливо відзначає, що ряд прикметників-комполітів носить метафоричний характер: "A back-breaking job, for example, doesn't really break a person's back. Other examples are time-consuming (duties), hair-raising (story), breath-taking (adventure), ear-splitting (noise) [21: 132-133]. Поп.: back-breaking виснажливий, такий, що вимагає величезної напруги сил, непосильний; каторжний (про роботу); it's a back-breaking task на цій справі і шню недовго зламати [4]. The backbreaking drudgery of rice-planting [22]; free-wheeling вільний, нескутий; free-wheeling life вільне життя; free-wheeling translation ірон. вільний переклад; free-wheeling grammar and spelling пише як бог на душу покладе (пор.: freewheeling n тех. вільний хід); baby-kissing lips "добрі губи" (які можна представити такими, що цілують дитину); breath-taking вражаючий, такий, що захоплює, wonder-working 1) реліг. чудотворний; 2) перен. що творить дива; spine-chilling страхітливий, страшний (часто про фільм, роман); = мороз по шкірі; heart-piercing зворушливий, жалісний; that sweet heart-piercing melody ця благозвучна і зворушлива мелодія; heart-breaking 1. несамовитий; що викликає глибоку печаль або жорстоке розчарування; 2. розм. нудний; heart-breaking job нудна робота; heartwarming радісний, приємний, такий, що хвилює; most heart-warming literary event of the year найрадісніша подія в літературному житті цього року; heartrending несамовитий; важкий; heart-rending cries несамовиті крики [4].

Фонові знання носіїв мови і культури, як правило, асоціюються з мовними одиницями, перш за все із словами, мова виступає як сховище колективного досвіду народу-носія, за допомогою мови фонові знання передаються від покоління до покоління, здійснюючи "зв'язок часів".

Відбираючи змістовні одиниці навчання, необхідно виявити їх лінгвістичну, комунікативну цінність, бо кожна учбова одиниця може містити в собі національно-культурний компонент [23].

Транскультурні та гетерокультурні елементи органічно властиві глобалізаційній парадигмі, ставши наслідком посилення процесів культурної взаємодії у світовому масштабі, соціально-політичних і духовних процесів [24: 68, 70].

Чинник культурологічний, обумовлений роллю національно-культурного компоненту у сфері композитології та ідіоматики, це те, що до цього часу можна вважати абсолютно недослідженим аспектом у германістиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Полужин М. М., Омельченко Л. Ф. Функциональное словосложение и префиксальные онамасиологические категории в английском языке. – Ужгород: "Патент". – 1997. – 99 с.
2. Мешков О. Д. Проблемы композитной семантики (на материале субстантивного словосложения английского языка): Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Специальность 10.02.04 – германские языки. – Москва, 1988. – 29 с.
3. Андрусак І. В. Англійські неологізми кінця ХХ століття як складова мовної картини світу: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 – германські мови. – Київ, 2003. – 20 с.
4. Большой англо-русский словарь / Под ред. И. Р. Гальперина и Э. М. Медниковой. – М., Русский язык, 1987. В 2 т. – Т. 1. – 1038 с., Т. 2. – 1072 с.
5. Дополнение к Большому англо-русскому словарю / Под общ. ред. И. Р. Гальперина. – М., Русский язык, 1980. – 431 с.
6. Анацкий И. Н. Историко-типологический анализ сложного слова в современных германских языках // Структурно-типологическое описание современных языков. – М., Наука, 1966. – С. 160-181.
7. Potter S. Language in the Modern World. – London: Oxford University Press, 1975. – 438 p.
8. Бродская М. И. Лексическая характеристика сложных прилагательных, образованных по модели "существительное + причастие I" // Преподавание иностранных языков и его лингвистические основы. – М., Наука, 1972. – С. 184-188.
9. Daily World. – 1979. – Febr. 8.
10. Daily World. – 1979. – Nov. 21.
11. Morning Star. – 1983. – March 15. – 12 p.
12. Morning Star. – 1976. – Febr. 24. – 12 p.
13. Daily World. – 1978. – June 29.
14. Morning Star. – 1971. – Oct. 6. – 12 p.
15. Financial Times. – 2007. – Febr. 8.
16. International Herald Tribune. – 2008. – April 22. – 30 p.

17. The Sunday Telegraph. – 2008. – April 20.
18. The Times. – 2004. – Nov. 16. – 20 p.
19. The Sunday Telegraph. – 2004. – Nov. 28.
20. USA Today. – 2008. – Oct. 6.
21. Croft K. Adjective Compounds in English: An Analysis for Pedagogical Purposes // Studies in Language and Linguistics. 1972-73. – N.Y.: The Univ. of Texas, 1972. – P. 128-135.
22. Morning Star. – 1984. – May 4. – 12 p.
23. Томахин Г. Д. Прагматический аспект лексического фона слова // Филологические науки. – 1988. – № 5. – С. 82-86.
24. Николенко А. Г. Семантичні та соціокультурні аспекти глобалізації медіа простору // Вісник Сумського державного університету / Серія Філологічні науки. – 2006. – Т. 1. Суми: СумДУ – № 11(95). – С. 68-72.

Матеріал надійшов до редакції 05.03. 2009 р.

Омельченко Л. Ф., Соловйова Л. Ф., Мороз Т. М. Структурно-сложные адъективные единицы с суффиксом -ing в газетно-публицистическом дискурсе.

Статья посвящена изучению английских номинативных единиц с высоко продуктивным суффиксом -ing. В результате были выделены структурные модели и функционально-стилистические особенности композит и выявлен их деривативно-релевантный потенциал. Среди исследованных структурно-сложных адъективных единиц с суффиксом -ing есть лексемы, которые прочно утвердились в английском вокабуляре и многочисленные окказионализмы, не обладающие признаками устойчивых единиц языка.

Omelchenko L. F., Solovyova L. F., Moroz T. M. Structurally Compound Adjectives with the Suffix -ing in Newspaper-Publicistic Discourse.

The article focuses on the study of the English nominative compound units with the highly productive suffix -ing. As a result, structural patterns, semantic and functionally stylistic peculiarities of the compounds under consideration have been singled out and their derivationally relevant potential has been revealed. Among structurally compound adjectives with the suffix -ing tackled there some that are firmly established in the English vocabulary and numerous occasional nonce-words displaying no traces of entering the language.